

International Detente and Disarmament, Contributions by Finnish and Soviet Scholars. Tampere Peace Research Institute, Finnish Peace Research Association, Helsinki 1977, 271 ss.

Suomalaisten ja neuvostoliittolaisten kansainvälisten suhteiden alan tutkijoiden kanssakäyminen on voimakkaasti lisääntynyt 1970-luvulla. Kiinteimmän muodon se on saanut Euroopan turvallisuuden tutkimuksen alalla, mistä teemasta on järjestetty maiden tutkijoiden välisiä tutkijasymposioimeja. Yhä kiinteämpiä muotoja on saanut molemminpuolisten tutkijavierailujen sarja, joka alkuvaiheessa on käsitellyt aseriisunna ja turvallisuuspolitiikan, mutta viime vuosina myös kehitystutkijoiden tapaamisia. Samalla tutkijavierailut ovat laajentaneet alueellista pohjaansa siten, että Tampereen ja Helsingin lisäksi myös Turun valtioppiiri on tullut mukaan tutkijavaihtoon ja vierailuihin.

Tähän Neuvostoliiton tiedeakatemian maailmantalouden ja kansainvälisten suhteiden instituutin (IMEMO) ja suomalaisten tutkijoiden kanssakäymiseen on nyt tullut uusi vaihe, kun kirja »International Detente and Disarmament» on julkaistu. Yksitoista artikkelia sisältävä julkaisu on ensimmäinen laatuaan ja ansaitsee siten tulla huomioiduksi uutena saavutuksena suomalais-neuvostoliittolaisen tieteellisen yhteistyön alueella. Tällaisenaan kirja on toivotavasti myös heräte yhteistyön lisäämiseksi politiikatutkimuksessa laajemminkin ja yleensä suomalaisessa yhteiskuntatieteessä.

Kirjan esipuheessa todetaan, että julkaisun tarkoituksena ei ole pyrkiä kattamaan täydellisesti aseriisunna kompleksisuutta. Sen tarkoituksena on osoittaa aseriisunna ongelmista tapahtuneita muutoksia esimerkkien avulla sekä tuoda esille asevarustelujen hillitsemisessä esiintyviä vaikeuksia sekä jännityksen lientymisen mukanaan tuomia uusia mahdollisuuksia asevarustelujen hillitsemiseksi. Suomalaisina kirjoittajina esiintyvät rauhantutkimuslaitoksen

tutkijoiden lisäksi Jorma K. Miettinen, Ilkka Pastinen ja Tapio Varis. Neuvostoliittolaisina kirjoittajina esiintyvät mm. suomalaisille tutkijavaihdon kautta tutuiksi tulleet IMEMOn tutkijat Evgeni Primakov, Alexander Kalyadin, Juri Kostko ja Ivan Kovalenko.

Itse pidän kirjan ehkä painavimpana ja mielenkiintoisimpana artikkelina Evgeny Primakovin artikkelia poliittisen jännityksen lientymisen ja aseriisunna suhteesta. Primakovin esitys on varsin selkeä neuvostoliittolaisen arvovaltaisen tutkijapiirin näkemys asiasta. Primakov näkee asevarustelujen kehityksessä kolme vaihetta. Ensimmäisen vaiheen muodostavat Yhdysvaltain atomiasemonopolin aikakaudella ilmenneet hankkeet 1940-luvun lopulla. Toisen, 1950-luvun kestäneen vaiheen muodostavat hankkeet, joita leimasi ydinasetasapainon saavuttaminen. Parhailaan menellään olevaa vaihetta luonnehtii strateginen ydinasetasapaino sekä julkisen mielipiteen ja kansalaismielipiteen kasvavat mahdollisuudet seurata ja valvoa asevarustelukehitystä.

Primakov tuo esille monet Neuvostoliiton aseriisunnapolitiikan peruslähtökohdat: aseriisunnapyrkimykset eivät ole mahdollisia ilman poliittista jännityksen lientymistä, poliittinen jännityksen lientyminen ei automaattisesti johda sotilaalliseen jännityksen lientymiseen, asevoimien supistaminen ja varustelukierteen pysäyttäminen ovat ennakoitavia aseriisunnalta jne. Kirjoittaessaan nykyvaiheen ongelmista asevarustelujen alalla Primakov korostaa kahden ongelmaa: tärkeätä on estää olemassaolevien strategisten aseiden parantaminen tai uusien kehittäminen ja vallitsevan balanssin destabilisointi, tärkeätä on myös estää ydinaseiden leviäminen. Primakov antaa SALT-problematikalle varsin tärkeän sijan asevarustelujen rajoittamisen hankkeissa.

Primakov puuttuu artikkelissaan varsin tervästä myös lännen doktriineihin kuuluvaan rajoitetun ydinsodan käsitteeseen. Hän tyrmää ajatuksen ja korostaa, että rajoitetun ydinsodan mahdollisuuden esittäminen julkiselle mielipiteelle hyväksyttävänä mahdollisuutena joissakin tilanteissa on vain ihmisten hämäämistä ja opettamista vähitellen hyväksymään ydinaseiden käytön. Myös Juri Kostko tuo esille sotilaallisen jännityksen lientymisen ongelmia eri-

tyisesti Euroopassa. Kostko käsittelee aluksi jännityksen lientymisen ja aseriisunnan käsitteitä idässä ja lännessä. Osoittaakseen näiden käsitteiden eroavaisuuksia käytännössä hän käsittelee Wienin neuvottelujen problematiikkaa ja selvittää symmetrisen ja epäsymmetrisen lähestymistavan eroja.

Neuvostoliittolaisista artikkeleista lisäksi A. Kalyadinin ja I. Kovalenkon artikkelit ovat luonteeltaan yleisiä. Kalyadin pohtii artikkelissaan ydinkoekiellon vaikutusta yleiseen aseriisuntaan käsitellen varsin laajasti tähänastisia pyrkimyksiä ydinkoekiellon aikaansaamiseksi. Hänen mukaansa ydinkoekieltosopimus voisi panna sulun uusien ydinaseiden kehittelylle, voisi vahvistaa ydinsulkusopimusta, loisi mahdollisuuksia rauhanomaisen ydinenergian käytön laajenemiselle, vaikuttaisi positiivisesti radioaktiivisen säteilyn vähenemisen myötä ympäristöön, mahdollistaisi tutkimuskapasiteetin uudelleensuuntaamista rauhanomaisiin tarkoituksiin sekä vaikuttaisi hyödyllisesti jännityksen lientymiseen.

I. Kovalenko tarkastalee julkisen mielipiteen roolia asevarustelujen hillitsemisessä. Sen hän tekee viime vuosina toimeenpantujen ja kansainvälisesti organisoitujen kampanjoiden, kuten Tukholman vetoomuksen, avulla. Samassa artikkelissa Tapio Varis tarkastelee puolestaan tiedotusvälineiden osuutta aseriisunnassa tukeutuen pääasiassa erilaisten kokousten ja järjestöjen päätöslauselmiin ja kannanottoihin.

Kirjan suomalaiset artikkelit jäävät alan suomalaista julkaisutoimintaa seuraanneelle enemmänkin vanhan kertaukseksi. Raimo Väyrynen kirjoittaa artikkelissaan maailman aseriisuntakonferenssista, Unto Vesa ydinaseetomista vyöhykkeistä, Pertti Joenniemi konventionaalisten aseiden rajoittamisesta, Ilkka Pastinen ydinsulusta ja Jorma K. Miettinen kemiallisten aseiden levittämisen ja kieltämisen ongelmista. Suomalaisten artikkeleista minua eniten vakuuttavat Joenniemen ja Miettisen artikkelit, joissa on suureen asiatietoon yhdistetty artikkelien käsittelemän problematiikan perspektiivejä. Muut artikkelit jäävät eritoten perspektiivinsä osalta vaisuiksi.

Kirjan luettuana jääkin ehkä ensimmäiseksi pohtimaan tuota näkemys- tai perspektiiviongelmaa. Neuvostoliittolaiset artikkelit huo-

kuvat laajoja näkemyksiä ja perspektiivejä suomalaisen argumentointiin tottuneelle ehkä liiankin kanssa. Johtuneeko sitten juuri tieteen tekemisen kulttuurieroista, että lukijan silmään korostetusti pistää suomalaisten artikkeleiden tietyntyläinen vähäverisyys. Artikkelit ovat kiistatta asiapitoisia ja asiantuntijan työtä, mutta neuvostoliittolaisten artikkeleiden rinnalla ne vaikuttavat vaisuilta.

Suomalaisten artikkeleiden osalta jää erityisesti kaipaamaan eräänlaista Primakovin artikkelin rinnakkaisartikkeliä, suomalaista näkökulmaa. On luonnollista akateemisen ja tiedepoliittisen väittelyn alaista jo sekä, tulisiko sellaista tutkijapiireissä kehittääkään ja olisiko se ylipäänsä mahdollista. Toisaalta taas Euroopan turvallisuuteen liittyvässä yleisessä tutkimuksessa suomalaisille on muodostunut eräänlainen suomalainen näkökulma, jonka ainakin kaikki kirjassa esiintyvät suomalaiset jakavat. Samoin on kehitystutkimuksessa nähtävissä verrattain yhtenäisten näkemysten muotoutuminen ja esilletulo suomalaisessa keskustelussa.

Kun nyt on oikeastaan ensimmäisiä kertoja käynyt niin, että myös suomalaisten alan tutkijoiden kirjoituksia on koottu samoihin kansiin ja näin mahdollistunut eräänlaisen yleisarvion tekeminen myös suomalaisesta tutkimuksesta sallittakoon ikäänkuin keskustelun avaamiseksi provokatorinen kysymys: missä viipty suomalaisen aseriisuntatutkimuksen lähtökohtien ja viitekehysten esittely, arviointi tai lähtökohtien muotoilu? Nyt suomalaiset hankkiesaan viitekehystä argumentalleen viittaavat YK:n asiakirjoihin ja periaatteisiin tai ETY-päätösasiakirjaan. Näiden rinnalle kaipaisi kuitenkin myös selkeämpää ja kokonaisvaltaista tieteellistä viitekehystä, joka ohjaisi tutkimusta.

»International Detente and Disarmament«-kirja on hyvä kokonaisuus. Se välittää oivallisesti neuvostoliittolaisen näkökulman aseriisuntaan ja tuo suomalaisten toimesta linjoja ja kansainvälisten hankkeiden esittelyä asiasta. Artikkelit ovat hiottuja ja huolellisesti laadittuja. Siksi onkin valitettavaa, että englantilaiselta kielialueelta kotoisin olevalle tai sitä lähellä olevalle kieli ei ole varmastiakaan oikein hiottua, oikoluvussa on tapahtunut lipsahduksia, sivunumeroita puuttuu ja lopultakin jää epäselväksi se, kuka kirjan kustantaa. Päälykan-

nen mukaan se on Tampere Peace Research Institute, sisäkannan mukaan taas tämän lisäksi Finnish Peace Research Association.

Esko Antola